

**I. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ KONGRESİ
I.INTERNATIONAL CONGRESS OF TURKISH
CULTURE**

**Türk Tasavvuf Kültürü ve Gelenekleri/Turkish Sufi Culture and
Tradition**

BİLDİRİ KİTABI

13-14 Ekim 2014/13-14 October 2014

I. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ KONGRESİ

I. INTERNATIONAL CONGRESS OF TURKISH CULTURE

13-14 Ekim 2014/13-14 October 2014

Türk Tasavvuf Kültürü ve Gelenekleri/Turkish Sufi Culture and
Tradition

**PROCEEDINGS/BİLDİRİ
KİTABI**

SSU Publication

I. ULUSLARARASI TÜRÖ KÜLTÜRÜ KONGRESİ
I. INTERNATIONAL CONGRESS
OF TURKISH CULTURE

Hazırlayan/Editor
Fatih İYİYOL

İstanbul 2014
Turkey

ISBN: 978-605-63388-0-9

Eser Adı/ Name: I. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri/ I.International
Congress of Turkish Culture

Hazırlayan/ Editorial Board: Fatih İYİYOL

Yayımcı Adı/ Publisher: Süleyman Şah Üniversitesi/ Süleyman Şah University

Yayın Tarihi/ Date: Ekim 2014

Matbaa Adı/ Printed by: Servet Ofset

Matbaa Şehri/ Place of Publication: İstanbul

Basım Tarihi/ Date of Publication: Ekim 2014

Kaçıncı Basım/ Edition: 1st / 1

Sayfa sayısı/ Page number:

Konu/ I. Topic:

Konu Başlıkları/ Subject Titles: Sufizm

Yayının Dili/ Language: Türkçe- English

BILIM KURULU

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL, BAŞKENT ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Abdülhakim YÜCE, CELAL BAYAR ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Adem CEYHAN, CELAL BAYAR ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Adnan ASLAN, SÜLEYMAN ŞAH ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Ahmet Hakkı TURABİ, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Ahmet KARAMUSTAFA, UNIVERSITY OF MARYLAND USA

Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK, HACETTEPE ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Ahmet YILMAZ, NECMETTİN ERBAKAN ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Alan Abdülhak GODLAS, GEORGIA ÜNİV. ABD

Prof. Dr. Ali Fuat BİLKAN, İPEK ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Ali YILMAZ, ANKARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Alim YILDIZ, CUMHURİYET ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Alparslan AÇIKGENÇ, YILDIZ TEKNİK ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Aziz KILINÇ, ONSEKİZ MART ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Azmi BİLGİN, İSTANBU ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ, ULUDAĞ ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Bekir DENİZ, AHMET YESEVİ ÜNİV., KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Cihan OKUYUCU, SÜLEYMAN ŞAH ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Denis GRIL, PROVENCE UNIVERSITY FRANCE

Prof. Dr. Dosay GENJETAY, AVRASYA ÜNİVERSİTESİ, KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Emine YENİTERZİ, İSTANBUL MEDENİYET ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Erman ARTUN, ÇUKUROVA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Ethem CEBECİOĞLU, ANKARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Feza TANSUĞ, İPEK ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. F. Gülay MİRZAOĞLU, HACETTEPE ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Garifolla ESİM, Parlemlenter, KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Hasan AKSOY, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Hasan Kamil YILMAZ, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Haydar ABUOV, ULUSLARARASI DİNLER VE KÜLTÜRLER MER. BAŞ.
KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Hüsrev SUBAŞI, FATİH SULTAN MEHMET ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. İlyas ÜZÜM, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. İsmail ERUNSAL, İSAM TÜRKİYE

Prof. Dr. Kazım HACİMEYLIC, SARAJEVO UNİV. BOSNA HERSEK

Prof. Dr. Kemal SILAY, INDIANA UNIVERSITY USA

Prof. Dr. Mahmut Erol KILIÇ, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Mahmut KAPLAN, FATİH ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ, ANKARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Metin EKİCİ, EGE ÜNİV., TÜRKİYE

Prof. Dr. Metin İZETİ, TETOVA ÜNİV. MAKEDONYA

Prof. Dr. Mohammad Ali Amir- MOEZZI, SORBONNE UNIVERSITY FRANCE

Prof. Dr. Muhit MERT, FATİH ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Muhittin SERİN, FATİH SULTAN MEHMET ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Mustafa KARA, ULUDAĞ ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Mustafa TAHRALI, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Mustafa UZUN, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Necdet TOSUN, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Osman HORATA, AHMET YESEVİ ÜNİV. KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Ömer OKUMUŞ, KAFKAS ÜNİV. AZERBAYCAN

Prof. Dr. Ömür CEYLAN, İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Ramazan MUSLU, İSTANBUL ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Reşat ÖNGÖREN, İSTANBUL ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Safar ABDULLAYEV, ABLAYHAN ÜNİV. KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Şakir İBRAYEV, TÜRK AKADEMİSİ, KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Şeyma GÜNGÖR, İSTANBUL ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Süleyman ULUDAĞ, ULUDAĞ ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Şeref BOYRAZ, CUMHURİYET ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Thierry ZARCONE, CNRS FRANCE

Prof. Dr. Turan KOÇ, SABATTİN ZAİM ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. William CHITTICK, STONY BROOK UNIVERSITY USA

Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR, GAZİ ÜNİV. TÜRKİYE

Prof. Dr. Yusuf ÇETİNDAG, FATİH ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr. Azamat AKBAROV, INTERNATINAL BURCH UNIV. BOSNA-HERSEK

Doç. Dr. Ali ÇAVUŞOĞLU, ERCİYES ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr. Aziz DOĞANAY, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr. Ekrem DEMİRLİ, İSTANBUL ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr. Fatih USLUER, TOBB ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr. Hikmet ATİK, NECMETTİN ERBAKAN ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr Hüseyin ÖZCAN, FATİH ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr. Işıl ALTUN, KOCAELİ ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr Mehmet YAMAN, ABANT İZZET BAYSAL ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr Mustafa Salim GÜVEN, İNÖNÜ ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr Nadir HASAN, FATİH ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr Nuran ÖZTÜRK, ÇUKUROVA ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr. Öztürk EMİROĞLU, VARŞOVA ÜNİV. POLONYA

Doç. Dr. Semih CEYHAN, İSAM TÜRKİYE

Doç. Dr. Shahzad BASHIR, STANFORD UNIVERSITY USA

Doç. Dr. Şadi AYDIN, MEVLANA ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr Uğur KÖMEÇOĞLU, SÜLEYMAN ŞAH ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr Zekeriya BAŞKAL, İPEK ÜNİV. TÜRKİYE

Doç. Dr Zülfikar GÜNGÖR, ANKARA ÜNİV. TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Adem BALABAN, BEDER ÜNİV, ARNAVUTLUK

Yrd. Doç. Dr. Ali Rıza ÖZUYGUN, INTERNATIONAL BURCH UNIV., BOSNA-
HERSEK

Yrd.Doç. Dr. Bünyamanin ÇAĞLAYAN, BEDER ÜNİV. ARNAVUTLUK

Yrd. Doç. Dr. Fatih İYİYOL, SÜLEYMAN ŞAH ÜNİV. TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Goncagül ERDOĞDU, SÜLEYMAN ŞAH ÜNİV. TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Gönel, NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİV. TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. İhsan ÇOLAK, SÜLEYMAN ŞAH ÜNİV. TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nuri UYGUN, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Muhammet KÖSECİK, ORDU ÜNİV. TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇETİN, INTERNATIONAL BURCH UNI, BOSNA-HERSEK

Yrd. Doç. Dr. Mustafa TATCI, GAZİ ÜNİV. TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Nuri ÖZCAN, MARMARA ÜNİV. TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Sezai KÜÇÜK, SAKARYA ÜNİV. TÜRKİYE

Yrd. Doç. Dr. Züleyha ÇOLAK, UNIVERSITY OF COLUMBIA USA

Yrd. Doç. Dr. Zülfikar BAYRAKTAR, GEDİZ ÜNİV, TÜRKİYE

Dr. Aksana BURAK, KIEV BORIS GRIÇENKO UNIV. UKRAYNA

Dr. Muhammed Isa WALEY, THE BRITISH LIBRARY, İNGİLTERE

TERTİP KURULU

KONGREYİ DÜZENLEYEN KURUMLAR

Süleyman Şah Üniversitesi, İstanbul-Türkiye

Indiana Üniversitesi, Indiana, Amerika Birleşik Devletleri

Hacettepe Üniversitesi, Ankara Türkiye

Motif Vakfı, İstanbul Türkiye

KONGRENİN ONUR KURULU

Prof. Dr. Hüseyin EKİZ, Süleyman Şah Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. A. Murat TUNCER, Hacettepe Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Kemal SILAY, Indiana Üniversitesi, Osmanlı ve Modern Türkiye Araştırmaları
Kürsüsü Başkanı

Prof. Dr. F. Gülay MİRZAOĞLU, Hacettepe Üniversitesi, Geleneksel Müzik Kültürü Araş.
ve Uygulama Merkezi Müdürü

Zeki BAYKAL, Motif Vakfı Başkanı

KONGRE GENEL SEKRETERLİĞİ

Yrd. Doç. Dr. Fatih İYİYOL, Süleyman Şah Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm
Başkanı.

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Adnan ASLAN, İnsan ve Toplum Bilimleri Fak. Dek., Süleyman Şah Üniv.

Prof. Dr. Kemal SILAY, Osmanlı- Modern Türkiye Çalışmaları Enstitü Başkanı Indiana
Üniversitesi

Prof. Dr. F. Gülay MİRZAOĞLU, Hacettepe Üniversitesi, Geleneksel Müzik Kültürü
Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

Prof. Dr. Serkan BAYRAKTAROĞLU, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Cihan OKUYUCU, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Süleyman Şah
Üniv

Doç. Dr. Sezai COŞKUN, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü, Süleyman Şah Üniv

Yrd. Doç. Dr. Adem ÖZDER, Genel Sekreter, Süleyman Şah Üniv.

Yrd. Doç. Dr. Fatih İYİYOL, Türk Dili ve Edebiyatı bölümü başkanı, Süleyman Şah Üniv.

Yrd. Doç. Dr. Goncagül ERDOĞDU, Öğretim Üyesi, Süleyman Şah Üniv.

Öğr. Gör. Ahmet M. KESMECİ, Türk Dili ve Edebiyatı Süleyman Şah Üniv.

Araş. Gör. Ahmet ÇOLAK, Türk Dili ve Edebiyatı, Süleyman Şah Üniv.

Araş. Gör. Zeyd KILIÇ, Kültürel Çalışmalar, Süleyman Şah Üniv.

Table of Contents / İçindekiler

Table of Contents / İçindekiler.....	1
Sufism and Its Impact on Indian History, Culture & Society.	5
A Semantic Analysis of the Different Types of Discourse in Rumi’s and Dizdar’s Works ..	16
Tasavvuf ve Siyaset Felsefesi	29
Ekoeleştirel Bir Söylem Olarak Tasavvuf Felsefesi ve Edebiyatı.....	42
Âşık Nesip`te Aşkın Metafiziği.....	53
Tarikat Silsilelerinde Ca’fer-i Sâdık’ın Yeri.....	63
Ahlâkî Kemâlin Gayretinde Halvet Pratiği	84
Anadolu’nun Tasavvuf Büyüklerinin Modern Çağdaki Temsilleri: Görsel Kimlik Konusuna Yeniden Bakış	101
The Book Illustration Of Shâh Ismâ’il’s Khatâ’i Divan: A Case Study Based On Five Manuscripts In Iran	118
An Approach To Study Of Tasavvuf In Albanian Literature (From Conception To The Tasavvuf Attendance As History Of Albanian Literature)	165
Tiran'daki Rufaî Tekkesi Şeyhlerinden Mustafa Reka'nın İlahileri	197
Niyâzî-i Mısrî'nin “Bî-Haber” Redifli Gazeli Üzerine Tasavvufî Bir Şerh	226
The Mirror of The Word: Spirituality in Contemporary Turkish Calligraphy.....	252
Hacı Murad-ı Velî'nin Hayatı Kerametleri ve Manevi Nüfuzlarının Günümüze Etkileri ...	263
İslamiyet Sonrası Kahramanlık Destanlarında Mürşit	275
Tasavvuf Müziğinde Kudüm-ü Şerif.....	306
Alevi Cemlerinde Söylenen Nefeslerde Yol Öğretileri.....	319
Seyr-i Sülûk Türküleri.....	345
Tasavvuf Kültürünün Sözlü Kültüre Etkisi Bağlamında “Abdülkâdir Geylânî” ve “Yalan” Üzerine Ahlaki Bir Anlatı	367
Postmodernliğin Ürettiği Popüler Kültürsüzlük Zemininde.....	388

Erenlerin Bağını Aramak	388
Gazzî Dergâhı Postnişinlerinden Abdüllatif Gazzîzade'nin Hulâsatü'l-Vefeyâtı ve Dil Özellikleri.....	439
Modern Dünyaya Karşı Farklı Bir Ontolojik, Epistemik, Etik Ve Estetik Bakış: Tasavvuf ve Tarikatlar	453
Sebk-i Hindî'nin Bir Özelliği Olarak “Tasavvuf”un Nâ'îlî'nin Gazellerinde İşlenişi	479
Şeyh İbrahim Gülşeni Berdei'nin Tasavvufunda Aşk Vasıflarının Münacat Katları.....	514
Kadın Dindarlığının İnşasında Menkıbelerin Yorumlanması ve Eylemselleşmesi.....	536
Şeyh Ahmed Hazinî Hakkında Kaynaklar	547
Baba Rahim Meşreb'in Kimya Mesnevisinde Dinî-Tasavvufî Hikâyeler	554
Türk Tasavvuf Kültüründe Necmeddîn Kübrâ ve Kübrevîlik.....	574
Akşemseddin ve Şiirleri	607
Mistik Bir Sır, İfşa ve Sanat Olarak Yazı.....	622
Yesevilik Kültürünü Yansıtan Yeni Bir Eser:.....	643
“Risâle-i Sultân Hoca Ahmed-i Yesevî”	643
Osmanlı Türkçesindeki Hallac Hikayesini Kim Yazdı	653
Âşık Mahzuni Şerif'in Şiirlerinde Alevilik ve Bektaşilik Öğretisi	669
Zaza Halk Sofizmine Dair Mitolojik Notlar.....	698
Türk Halk Müziğindeki Türkülerin Bir Kısmında Geçen Tasavvufî Temalar	726
Şeyh Galip'in Aşk Redifli Gazellerinde Aşk Anlayışı.....	738
Alvarlı Efe Muhammed Lütfi'de Gönüle Dair.....	779
Türk Tasavvuf Kültürü ve Devir Nazariyesi Bağlamında Neşet Ertuş	808
Osmanlı Çiçek Yetiştiriciliğinde Tasavvuf Kültürünün İzleri “Pîrim Tohumlarıma Nefes Et”838	
Dualar ve Alevi-Bektaşî Sembollerinden Oluşan Bir Metin Tanıtımı ve Bu Metnin Düşündürdükleri.....	868
Necip Fazıl'ın Şiirlerinde Tasavvufî Bakışın Sağladığı Anlamsal Olanaklar.....	899
XI-XII yy. Türkî Edebî Eserlerdeki Sufiliğin	929
Cevher Kaideleri	929
Son Dönem Türk Resminde Tasavvufun Algılanma Biçimleri	939

Şeybânî Özbek Hanları ve Nakşibendîlik	947
Mâverâü'n-Nehir Mutasavvıflarından Sûfi Allahyâr'da Nakşibendî ve Müceddidî Merkezli İrfân 969	
Toprakla Gelen Aşk Fısıltıları.....	989
Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal'ın Şathiyelerinde Dil Algısı	1008
Âbid ve Manzum Varidat Tercümesi	1019
Tasavvuf: Dini - Felsefi Bakış Açısı ve Felsefi Yön.....	1052
Tasavvufun Kurgulanış Biçimleri: Anka ve Aşk	1065
Hataî'nin Elifnâme Şeklinde Yazdığı Zülfikârname	1072
Prizemli Hacı Ömer Lütfî'nin Şiirlerindeki Tasavvuf Anlayışına Genel Bir Bakış.....	1089
Like Salt Tangible and Intangible Cultural Influences	1103
Irak Türkmen Halk Şiiri Horyatlarda Allah Aşkı, Ölüm, Ahiret İnancı, Ehl-i Beyt Sevgisi1157	
Nizami Gencevi'nin "Yedi Güzel" Eserinde Manevi Kemâlin Makamları	1192
Tasavvuf Geleneğinin Âşık Sümmanî'ye Yansımaları	1202
Türk Şamanizmi ve Yesevilik Tarikatındaki Ortak İnanç Motifleri	1213
Niyâzî-i Mısrî Muakiblerinden Kâsımzâde Seyyid Mehmed ve Seyyid Mehmed'in Devrindeki Bazı Olaylara Karşı Tavrı	1238
Tasavvuf Şiirine Kültürel Hayatın Yansımaları: Nesimi Örneği	1254
Yok Meydanı Değil, Var Meydanıdır: Mekân, Erkân ve Kavram Olarak Bektaşî Meydanı1277	
Osmanlı Şiirinde Derviş Çeyizi: Hırka	1287
Azerbaycan Edebiyatında Tasavvufî Cereyanlar	1307
Bir Beden İki Baş: Osmanlı Safevî Sahasında Marifetten Tarikata Dönüş.....	1320
17. Yüzyıl Mevlevî Şairlerinde Ney	1338
Mevlânâ'da Kötülük Problemi ve Teodise.....	1364
Görsel Belgelerde Ahi Kıyafetleri.....	1380
Rıza Tefvik ve Tasavvuf Edebiyatı	1395
Tasavvufî Eğitimin Müsikşinas Yetiştirmedeki Önemi, Konservatuar Görevi de Gören Tekkelerde Verilen Müsikî Eğitiminin Bugünkü Konservatuarlarda Verilen Eğitimle Kıyaslanması	1408

Mustafa Kutlu'nun Eserlerinde Tasavvufi İzlekler	1429
On a Hermeneutical Battle at Stake in Michel Vâlsan's Translation of Atext By Şadr Al-Dîn Qūnawī	1446
Chronological Overview of Islamic Vocabulary in the Dictionaries of Albanian Language (Problems and Necessity).....	1468
Mevlânâ'nın Üslubu Çelişkili mi?	1481
Türk-İslâm Dinsel ve Tasavvuf Kültürünün Çağdaş Müzik ile Yansımaları.....	1492
Tasavvufun Temel Konularında Eksen Kayması.....	1531
Tasavvufi Pratiklerin İnsan Psikoloji Üzerine Etkileri: İnziva Örneği	1548
Culturological Analysis of Miracles in Turkish Menkabes.....	1584

Tasavvufun Kurgulanış Biçimleri: Anka ve Aşk

Haluk ÖNER*

Türk İslam yaşamının mistik boyutu olan Tasavvuf, bir düşünce biçimi olmasının yanı sıra tarihsel süreç boyunca gündelik yaşamı etkileyen bir davranış biçimidir. Anadolu'nun Türk İslam kültürüyle yoğrulan bir coğrafyaya dönüşmesinde, insanlar arası iletişimde selamlaşmadan hoşgörüyeye davranış biçimlerinin oluşmasında etkisi bugün dahi görülmektedir. Bu kadar geniş bir sürece, coğrafyaya yayılmış düşünce ve yaşam biçiminin sanatı etkilemesi de kaçınılmaz bir sonuç / nedendir. Roman, şiir, resim, heykel, ebru, minyatür, hat, seramik gibi pek çok sanat dalının tarihine ve gelişimine bakıldığında Tasavvufun etkilerini görmek, bu etkiler üzerine bağımsız çalışmalar yapmak mümkündür.

Bu bildiride Tasavvuf düşüncesinin etkilediği sanat dallarından biri olan romanın Türk edebiyatında 2000li yıllardan sonra Tasavvuf düşüncesinden etkilenişi 'neden' ve 'nasıl'ıyla ele alınacaktır. Bu etkilerin odak noktalarını ve farklılığını yakalayabilmek için Elif Şafak'ın *Aşk* ve Sadık Yalsızuçanlar'ın *Anka* romanları karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Batı dünyası 19. Yüzyıldan itibaren çoğu zaman karşısında gördüğü Doğu'nun dil, din, inanç, kültür, siyaset bağlamında incelenmesi gerektiğini düşünmüş ve 'Orient Studies' kürsülerini kurarak Doğu'yu konumlandırmaya çalışmıştır. Bu çalışmalar, Doğu'yu kimi zaman 'öteki' dünyanın nesnesi bazen de evrensel değerlerin yakalanmasında benzer kültür biçiminde konumlandırmıştır.¹ Batı'nın Şarkiyatçı

* Yrd. Doç. Dr./ Tunceli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi/ halukoner@hotmail.com

¹ Oryantalizm kavramı üzerine pek çok farklı yaklaşım da bulunmaktadır. Edward Said Modern Oryantalizm kavramından bahseder ve kavramı bir hükmetme ve yeniden yapılandırma, Doğu'yu ve Doğuluları çeşitli pratikler ve kuramlarla temsil etme biçimi olarak görür. Said bu pratiklere örnek olarak, Doğu'yu öğrenme,gözleme,yazma,düşünme,öğretme,oraya yerleşme ve kolonize etme çabalarının gösterir.

çalışmaları Doğu'da iki farklı yansıma alanı oluşturmuştur. Bu nedenle Oryantalizm kavramı da Doğu'da iki farklı tanımla karşılanmıştır: Bunlardan birincisi Doğu'nun değerlerini aidiyet hissiyle ve kimlik krizleri yaşamadan Öteki'ne yani Batı'ya anlatmak. Diğeri de Batı'nın baktığı yerden Doğu'ya bakmak. İkincisi Doğu merkezli bakış açısının aidiyet hissinden uzaklaşanlara yönelttiği bir eleştiridir.

Türk romanında Tasavvuf etkisinin varlığını da bu iki farklı bakışa bağlayarak dört maddede değerlendirebiliriz.

1- Tasavvuf, gelenekten yararlanmanın bir uzantısı olarak roman kurgularına girmiştir.

2- Yaşam biçiminin ve 'inanma'nın yansıma biçimi olarak romanlarda devam ettirilmiştir.

3- Oryantalist bakış açısıyla Tasavvuftan yararlanılmıştır. (Burada Oryantalizm kavramı eleştirel -aidiyet hissini Doğu değil Batı merkezli devam ettirilmesi- anlamda kullanılmıştır.)

4- Postmodernist teknik ve tarihi romanların Türk romanındaki belirgin etkisine bağlı olarak kullanılmıştır.

Bu tasnif 'gelenek'ten yararlanma biçiminin nasıl algılandığına bağlı olarak hükmünü kaybedebilir. Tasavvuf, gelenekten yararlanma biçiminin bir uzantısı olarak görüldüğünde (Türk edebiyatında bu tartışmalar daha çok şiirde görülür) bir motif olarak da algılanabilir. (Örneğin Hilmi Yavuz, sufi olmadığını Tasavvufu gelenek unsurunun bir parçası bağlamında değerlendirdiğini açıkça dile getirir) İçselleştirildiği zaman kurgu ya da tür kavramları önemini yitirir. Oryantalist bakışla yapılacak bir okumada da kavramın çift kutuplu anlamlarından hangisinin kullanıldığı önem kazanır ki bu durum bizi yeniden gelenek kavramını nasıl algıladığımız döngüsüne getirir. Bu nedenle dört madde arasında sınır çizmek, yazarları ve romanları bu maddelerle tasnif etmek -romanın son dönemde tür ve içerik sınırlarını kaldıran genişlikte bir ivme kazanması ve 'anlatı' olma yolunda emin adımlarla ilerlemesi gerçeği de düşünülürse- mümkün görünmemektedir.

Türk romanında özellikle 2000li yıllardan itibaren Tasavvufun etkisi belirgin biçimde görülmeye başlanır. Sinan Yağmur'un *Aşkın Gözyaşları*

ikilemesi (2011), Nefrin Tokyay'ın *Tebriz'in Kış Güneşi* (2005) Okan Tiryakioğlu'nun *Mevlana Aşk Beni Sende Öldürür* (2011) Ahmet Ümit'in *Bab-ı Esrar* (2008) İbrahim Murat'ın *Güneşin Gözyaşları Şems-i Tebrizi* (2010) Devrim Altay'ın *Şems-i Tebrizi ve Mevlana Celaluddin-i Rumi* (2009) romanları bu etkinin en somut örnekleridir.

Anka ve *Aşk* romanlarının tasavvufu kurgulayış biçimi kadar anlatış biçimi de benzerlikler ve farklılıklar gösterir. Bilinç akışı ve iç sorgulama tekniğiyle hakikati arayan Mehmet'in romanı *Anka* ile elektronik postalar, geriye dönüşler, '40 kural'la farklı coğrafyalarda ilerleyen *Aşk*, tarihi roman olma ortaklığında birleşirler. Tipik burjuva değerlerinin ve seküler bir duruşun hâkim olduğu yaşamların Tasavvufla tanışmasını anlatan *Aşk* ile modern hayatın ortasında muhafazakâr bir yaşamı benimsemiş kahramanın sorgulamalarından oluşan *Anka* romanı 'tasavvuf düşüncesini uzak zamana yapılan geriye dönüşlerle anlatma ve geri dönüşlerden sonra modern yaşama uygulamaya çalışma' konusunda da ortaklık gösterir.

Her iki yazarın Tasavvufu anlatma biçimleri ve karakter yaratmadaki metotları birbirine benzer. Kültür ve Tasavvuf tarihi için önemli olan figürler ve 'şimdi'de yaşayan kurgulanmış karakterlerin varlığını yazarlarından bağımsız düşünmek mümkün görünmemektedir. Özellikle Elif Şafak'ın bütün karakterlerinin angaje olma hali, yazarın niyeti ve hâkimiyetinde yaşatılmaları göze çarpan önemli bir noktadır. Bu savın doğru olduğu kabul edilirse metni, yazarı öldürerek okumak da olası değildir.

Gündelik yaşamda akılcı (rasyonel) davranış biçimi duygusal tepkilerin zıttı olarak algılanır. Duygusallık, rasyonellikten/rasyonaliteden uzak olma anlamına gelir. Romancılar da metinlerini rasyonalitenin tutarlılık ilkesinden yararlanarak Çehov'un sahnede duran tüfeği mutlaka patlatmasına benzer biçimde matematiksel bir düzleme oturturlar. Elif Şafak'ın *Aşk* romanı rasyonel düzlemde kurgulanmış, yalnızca bu düzenin içinde duygusallığa ve akıl-dışılığa izin veren bir iç çerçeve ile oluşturulmuştur. Elif Şafak dış çerçevenin sınırlarını belirleyen tutarlılık ilkesinden vazgeçmeden bir iç kurgu oluşturmuştur. İç kurgudaki duygusallık, dağınık yapı, günümüz insanının çelişkileri ve 'aşk, hiç, insan, varoluş, yokluk' gibi sözcüklerin Tasavvufla farklı anlamlar kazanan gücüyle oluşturulmuştur. Mevlana ile Şems'in hikâyesi, başka bir romanın bu hikâyeye mekân olmasıyla ilerler. Mevlana ve Şems'in hikâyesi 'Aşk Şeriatı' adlı bir iç romanın mekân olduğu bir düzlemde ilerler ki bu roman Ella ve Aziz'in tanışmasını sağlayan metindir. Bu farklı hikâyeler hem romanın bölümlerinde

hem de kronolojisinde belirgin biçimde ayrıştırılarak takip edilebilir. Bu kolaylığı romanın bölümlerine başlıklar koyup mektuplaşmaları, ‘geriye dönüşleri’ düzenli bir biçimde sıralayan yazar sağlamıştır. Bu tercih yazarın Postmodernist bir tutumla metnini oluşturduğunun bir göstergesi sayılabilir. Sadık Yalsızuçanlar da romanında Tasavvufi farklı bir boyut ve anlam kazanan sözcüklere sıkça değinmiştir. Ancak bu sözcüklerin dokunduğu alan başkarakter Mehmet’in iç dünyasıdır. Mehmet’in karmaşık iç dünyası romanda üç katmanlı yapıdan oluşan hikâyelerin birbirine bağlanmasını güçleştirir. ‘Mehmet’in macerası, Mısri’nin macerası ve Mehmet’in Mısri’yle macerası’ olarak ayrıştıracağımız üç hikâye sırasız bir düzlemde kopuk bir ilerleyişe sahiptir. Mehmet, aynı bölüm hatta aynı cümle içinde Selma’ya seslenirken bu seslenişin Niyazi Mısri’ye doğru geçtiği görülebilir. Bilinç akışının yarattığı bu kopukluk ancak Mehmet’in bölünmüş iç dünyasına bağlanırsa roman mantıksal bir düzleme otutulabilir. İki romanın kurgusal yapısındaki bir fark da geriye dönüşlerde anlatılan hikâyelerin tamamen anlaşılması için okurun sarf edeceği gayretle ilgilidir. *Anka* romanında 17. Yüzyılda -Mısri merkezli- yaşananların anlaşılabilmesi için döneme ve Mısri’ye ait metin dışı bilgiler olmadan metne hâkim olmak güçtür. Ancak *Aşk* romanında 13. yüzyılda -Mevlana ve Şems merkezli- yaşananları kronolojik ve anlaşılır biçimde takip etmek mümkündür.

Tasavvuf ehillerinin o dönem statükosuyla mücadelesi her iki romanda da kozmik zamanın nabzı tutularak anlatılır. *Anka* IV. Murat ve IV. Mehmet dönemlerini, 17. Yüzyıl Osmanlı-İran savaşlarını, aynı yüzyılda sofı-sufi mücadelesini ve sarayın tutumunu, *Aşk* da 13. Yüzyılın kaotik ortamını anlatır. Bu tercihlerin nedeni modern dönemde insanın iç dünyasında yaşadığı kaotik ruh halinden kurtulma çaresinin Tasavvufi değerler olduğu vurgusu olabilir. Mısri’nin, Vani Bey ve onun etkilediği iktidarla; Şems’in Kadı, Keykubat ve bütün biçimci zihniyetle mücadelesi, Tasavvufun ve ehillerinin olgunlaşma yolunda çektiği sıkıntılara işaret eder. Rüya ve keramet motifleri kullanılır. Ancak *Anka* romanında Mısri’nin bütün sorunları kendi toplumu ve değerleriyle. Rodos ve Limni’ye sürgünleri, iktidarca yanlış anlaşılması ve değerler çatışmasının ortasında kalması ‘kol kırılır yen içinde kalır’ sözünü doğrularcasına ‘Doğu’ temsiliyetinin ve sınırlarının içindedir. *Aşk*’ta da durum benzer biçimde

görülmesine rağmen Şems ve Mevlana'nın statükoyla mücadelesinin alt metninde açıklama yapılması gereken başka bir statüko daha var gibidir: Batı dünyası. Romanda Batı dünyasındaki İslam algısının yanlışlığına ve bu yanlışlığın düzeltilmesine dair pek çok vurgu görmek mümkündür. Aziz'in meditasyon yapması, Hak yolundaki Şems'in İslam dünyasında da kabul görmeyen Batınilik taraftarınca öldürülmesi, Mevlana hakkında Batı merkezli 'İslam aleminin 'Shekaspere'si, (Şafak, 2009:102) metaforunun kullanılması, 40 kuralın Tasavvufun evrensel değerlerle birleşen öğretilerinden oluşması, kadın meselesine İslam'ın bakışını eleştirmek için sıkça dile getirilen Nisa Sure 'sinin kadın merkezli ve makul tefsiri (Şafak, 2009:214) , İslam'ın ve Tasavvufun şeklen değil kalben Allah'a bağlılığını önemsemesine dair yapılan tekrarlar gibi seküler bir Tasavvuf ve İslam algısına vurgu yapılması, Aziz'in cenazesinin çağdaş bir mutasavvıfın insanlığı birleştirme ayini biçiminde tasvir edilmesi unsurları 'yazarın niyeti' perspektifinden okunduğunda romanın, Batılı okurlar ya da evrensel değerleri öğretilerinde taşıyan Tasavvufun Batılı yaşama entegrasyonu için yazıldığı izlenimini uyandırır. Belki *Aşk*'takinden farklı bir çıkış noktası tercih edildiği için *Anka* romanında Fatiha Suresi'nin tefsiri vardır. (Yalsızuçanlar, 2013:169) Yine aynı nedenle *Anka* romanının geçtiği coğrafya Rodos, Limni, Ankara, Bursa İstanbul, Edirne hattıyla sınırlıdır. Romanda halk kültürü unsurlarının varlığı(Ankara havası, halk inançları vb.) da buna işaret eder. *Aşk*'ın coğrafyası Guatalama'dan Konya'ya, Amerika'dan Hollanda'ya kadar uzanır. Buna karşılık *Anka*'nın metin coğrafyasının daha geniş sınırlarda olduğu söylenebilir. Derida'dan Yunus Emre'ye, Ece Ayhan'dan Aragon'a uzanan metinlerarası ilişki vardır. *Anka* romanında metinler arasında kurulan bağın merkezi, ana mekanı Mehmet'in iç dünyasıdır. *Aşk*'ta Hayyam'dan Yunus'a, Nesimi'den Mevlana'ya uzanan metin coğrafyasının zemini daha kaygandır. Yunus'un Şems'le, Şems'in Aziz'le, Hayyam'ın Sarhoş Süleyman'la eşleştirebileceği kaygan bir denklem zemini vardır..

Her iki romanda da Hak yoluna bir yoldaşla ulaşma arzusu vardır. *Aşk* romanında Ella Azizle, Mevlana Şems'le *Anka* romanında Mehmet Mısıri'yle, kendilerini Tasavvufun ve ufkun sonsuz huzuruna bırakacak bir çıkış arar.

İki metne de 'yazarın niyeti' açısından bakılırsa neden yazıldığı sorusunun cevabını yine metinlerde bulabiliriz. *Anka* romanının başkarakteri Mehmet'in iç konuşmaları romanın neden yazıldığına cevabı ve bugünün çıkmazlarına bir öneri

mahiyetindedir. Mehmet geçmişe dönmesinin nedeni açıklarken yapar bunu: “Fakültede sık karşılaştığım bir eleştiri, ‘kendi zamanından önce olanla yetinip duruyorsun...’ İyi güzel de, benden öncekiler, gün gelir zamanı yakalamaz mı? Benim bu zamanda olmam, doğru bir yerde olduğum anlamına mı geliyor? Hadi yalınlaşalım, neden huzursuzum? Niçin bu kadar mutsuzum? Bu soruları nasıl oluyor da bir türlü çözemiyorum?” (Yalsızuçanlar, 2013:205) *Aşk* romanında Ella’nın asistanlığını yaptığı Michelle *Aşk Şeriatı* adlı romanı neden ciddiye aldığını açıklarken *Aşk* romanının da yazılma nedenini belki de Batılı okurlarca neden okunması gerektiğini dillendirir: “2008 yılında Amerika’da, Massachusetts’te yaşıyoruz diye yalnız bu civarda, bu zamanda geçen romanları mı yayına hazırlayacağız yani?... Bak mesela bu hafta, Tahran’da bir genelev işletirken ülkeden kaçmak zorunda kalan İranlı bir kadının kitabını yayına hazırladım. Ne yapsaydım yani? Kadın İranlı diye gitsin İranlı bir editöre versin bu kitabı mı deseydim?” (Şafak, 2009:27-29)

Romanlarda yazarların karakterleri anlatırken kullandıkları dillerde de farklılık vardır. Elif Şafak karakterleri ben diliyle konuşturur. ‘Ben’ dili *Aşk* romanını tarihi roman olmaya yaklaştırır ve verilecek mesajı karakterlerin iç dünyasından anlatmada kolaylık sağlar. ‘Ben’ dili karakterlerin iç dünyalarını, Tasavvufa bakışını anlatmayı kolaylaştırır. Tanrı bakış, yazarın kurgusundaki matematiksel ve sonu belli düzlemin de görünür olmasını sağlar. *Anka* romanında başkarakter Mehmet, Mısri’yle ve karısı Selma’yla onlara seslenerek konuşur. ‘Sen’ diliyle seslenme biçimi Mehmet’in iç çatışmalarının ve romandaki sorunsalların ortasında olduğunu, sorunları içselleştirdiğini gösterir. Bu dil yazarın kurgusundaki düzlemin neden dağınık olduğunun da göstergelerinden biridir. Yazar da Mehmet gibi bu sorunlarla birlikte yaşıyor gibidir. Mehmet’in arada kalmışlığı, kaygısızca yerli kalmanın romanın diline yansıyan ayrıntısı olarak da görülebilir. Bununla birlikte karakterlerin yaşamları birbirine benzer. Her iki romanda da başkarakterler sorunlu bir evlilik yaşarlar ve iç huzursuzlukları çocuklarıyla iletişimini güçleştirir. İki romanda da evlilikler cesur ayrılık kararlarıyla sonlandırılır. *Anka*’da Mehmet bu kararın edilgen tarafıyken *Aşk*’ta Ella etken kişisidir. Evlilikleri biten Ella ve Mehmet huzuru Tasavvufta bulmaya çalışır. Mehmet’in yoldaşı Mısri’dir, Ella’nınki romanda modern Şems gibi

anlatılan Aziz'dir.

Özetle *Aşk* romanı için Tasavvuf değerlerini 'bir düş gibi' kurguya yansıtmıştır, *Anka* için Tasavvuf geleneğini 'olma, yanma' hissiyle yaşayarak kurguya dönüştürmüştür diyebiliriz.

Bu bildiri çıkış noktası farklı malzemesi aynı olan iki romanın Tasavvuf düşüncesini anlatma biçimindeki benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durmaya çalışmıştır. Böylece Tasavvufun modern zamanlarda ele alınış biçimindeki farklılıklara da dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Kaynakça

- ŞAFAK, E. (2009) *Aşk*, Metis Yay. 1. Bas., İstanbul
- YaALSIZUÇANLAR, S., *Anka*, Timaş Yay. 1. Bas., İstanbul
- ULUDAĞ. S. (2002) *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yay. İstanbul
- AYVAZOĞLU B. (1996) *Geleneğin Direnişi*, Ötüken Yay., İstanbul
- AYVAZOĞLU B. (1989) *İslam Estetiği ve İnsan*, Çağ Yayınları, İstanbul
- KILIÇ M. E. (2012) *Tasavvufa Giriş*, Sufi Yay. İstanbul
- TEKİN M. (2010) *Tuhaf Bir Tezli Roman: Aşk*, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Say. 4, Temmuz-Aralık
- TURAL. S. (2011) *Türk Romanında Mevlâna*, Ötüken Yay. İstanbul
- Filiz FERHATOĞLU F., AKPINAR. E.(2012), *Günümüz Türk Romanlarında Sufizm Öğretilerinin Kullanılması*, *İjşes Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, Say. 2, ss. 47-58.
- AKPINAR, S. (2011) *Modern Türk Romanında Şems-i Tebrizî Ve Mevlâna Celaleddin-i Rûmî* *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* Say. 14, ss.7-26